

**INTELEKTUAL RIVOJLANISHIDA NUQSONI BO'LGAN
BOLALARNING IJTIMOYIY FAOLLIGINI OSHIRISH IJTIMOYIY-
PEDAGOGIKA MUAMMO SIFATIDA**

Turan International University
Gumanitar fanlar va pedagogika kafedresi o`qituvchisi
Jumaboyev Nurillo Xayrullo o`g`li
nurillojumaboyevtiu96@mail.com
+998930476396

Annotatsiya: Rivojlanishda nuqsoni bo`lgan bolalami iloji boricha erta aniqlash, o`z vaqtida psixologik-pedagogik, korreksiyalash yordamini ko'rsatish, nogironlikning oldini olish, bolalar va o'smirlarning ijtimoiy moslashuvini amalga oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Tegishli tashkilotlar va defektologlarning vazifalari shundan iboratki, bolalar o'zlarining aqliy, bilim imkoniyatlariga va hissiy-idoraviy doiralarning xususiyatlariga mos sharoitda ta'lim olishlari, tarbiyalanishlariga imkoniyat yaratib berishlari lozim. Biz ushbu maqolamiz orqali Intelektual rivojlanishda nuqsoni bo`lgan bolalarni ijtimoiylashuvda zarur bo`lgan tadbirlar, muammolar ularni qaytartibda amalga oshirish yo'llarini o`rganib chiqamiz.

Kalit so`zlar: ijtimoiylashuv, intellekt, adaptatsiya, muloqot, empatiya, faoliyat, cheklov, muammo.

Annotation: Identifying a child with a developmental disability as early as possible, providing timely psychological-pedagogical and correctional assistance, preventing disability, and realizing social adaptation of children and adolescents are important. The tasks of relevant organizations and defectologists are that children should be given the opportunity to be educated and brought up in conditions suitable for their intellectual and cognitive capabilities and the characteristics of their emotional and administrative spheres. Through this article, we will study the activities necessary for the socialization of children with intellectual disabilities, the ways to implement them in order to avoid problems.

Key words: socialization, intellect, adaptation, communication, empathy, activity, limitation, problem.

Bolalarning ijtimoiylashuvi ularning rivojlanishining asosiy jihati bo'lib, ularning o'zaro munosabatlarini, munosabatlarini va atrofdagi dunyoni tushunishini shakllantirishdir. Biroq, aqliy zaifligi bo'lgan bolalar uchun ijtimoiy integratsiya sari sayohat noyob qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Intellektual nuqsonlar kognitiv faoliyatga, muloqot qobiliyatlariga va moslashuvchan qobiliyatlarga ta'sir qiluvchi bir qator shartlarni o'z ichiga oladi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti

ma'lumotlariga ko'ra, dunyo aholisining taxminan 1% aqliy zaiflikka ega, tarqalishi mintaqalar va demografik jihatdan farq qiladi.

Ijtimoiylashuv sharoitida aqliy zaif bolalar tengdoshlari bilan muloqot qilish, samarali muloqot qilish va ijtimoiy faoliyatda ishtirok etish qobiliyatiga to'sqinlik qiladigan to'siqlarga duch kelishi mumkin. Bu qiyinchiliklar ularning hayotining turli jabhalariga ta'sir qilishi mumkin: do'stlikni shakllantirishdan tortib, ijtimoiy me'yorlar va umidlarni boshqarishgacha. Ushbu to'siqlarga qaramasdan, intellektual nogiron bolalar uchun ijtimoiylashuvning ahamiyatini oshirib bo'lmaydi. Sotsializatsiya hissiy farovonlikni oshirish, o'z-o'zini hurmat qilish va umumiy rivojlanishni rag'batlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ijtimoiy o'zaro ta'sirlar orqali bolalar empatiya, hamkorlik va muammolarni hal qilish kabi muhim ko'nikmalarni o'rganadilar, ular shaxslararo munosabatlarni boshqarish va turli xil ijtimoiy muhitlarda muvaffaqiyatga erishish uchun zarurdir. Aqliy nuqsonlari bo'lgan bolalar uchun sotsializatsiyaning afzalliklari shaxslararo ko'nikmalardan tashqari kengroq natijalarni, jumladan, akademik ko'rsatkichlarni yaxshilash, mustaqillikni oshirish va hayot sifatini oshirishni qamrab oladi.

Aqliy nuqsonlari bo'lgan bolalarni sotsializatsiya qilish muammolarini hal qilish muhimligini tan olish ularning jamiyatga qo'shilishi, qabul qilinishi va farovonligini oshirish uchun muhimdir. Ushbu bolalarning o'ziga xos ehtiyojlari va tajribalarini tushunish orqali biz ularning ijtimoiy integratsiyasini osonlashtiradigan va umumiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydigan strategiyalar va tadbirlarni ishlab chiqishimiz mumkin. Shunday qilib, biz barcha bolalar qobiliyatlaridan qat'i nazar, rivojlanish imkoniyatiga ega bo'lgan yanada inklyuziv va teng huquqli dunyoni yaratishga yaqinlashamiz.

Intellektual nuqsonlarni tushunish: Intellektual nuqsonlar aqliy faoliyat va moslashuvchan xatti-harakatlardagi cheklovlar bilan tavsiflangan bir qator sharoitlarni o'z ichiga oladi. Ushbu cheklovlar rivojlanish davrida namoyon bo'ladi va bolaning o'rganish, muloqot qilish va kundalik vazifalarni bajarish qobiliyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Intellektual nuqsonlar aqlning yetishmasligidan dalolat bermaydi, balki xotira, muammolarni hal qilish va mavhum fikrlash kabi kognitiv jarayonlardagi buzilishlarni aks ettiradi. Aqliy nuqsonlarning zo'ravonligi yengildan chuqurgacha bo'lgan darajada farq qilishi mumkin. Yengil aqliy nuqsonlari bo'lgan bolalar o'quv sharoitlarida qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin va maktabda muvaffaqiyatga erishish uchun qo'shimcha yordam talab qilishi mumkin. O'rtacha va og'ir darajadagi aqliy nuqsonlari bo'lganlar muloqotda, o'z-o'zini parvarish qilishda va ijtimoiy o'zaro ta'sirda ko'proq qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin, bu kundalik faoliyatda doimiy yordam va nazoratni talab qiladi.

Aqliy nuqsonlarning sabablari xilma-xil bo'lishi mumkin va ular orasida genetik omillar, toksinlar yoki infeksiyalarning prenatal ta'siri, tug'ruq paytidagi

asoratlar yoki atrof-muhit ta'siri bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, Daun sindromi, xomilalik alkogol sindromi yoki autizm spektrining buzilishi kabi ba'zi tibbiy sharoitlar intellektual nogironlik bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Aqliy nuqsonlari bo'lgan bolalar ko'pincha ijtimoiy muhitda o'ziga xos qiyinchiliklarga duch kelishadi. Ular ijtimoiy signallarni tushunish, suhbatni davom ettirish yoki boshqalarning niyatlarini izohlashda qiynalishi mumkin. Bu qiyinchiliklar ijtimoiy izolyatsiya, rad etish va yetishmovchilik tuyg'ulariga olib kelishi mumkin, bu esa ularning sotsializatsiya muammolarini yanada kuchaytiradi. Intellektual nuqsonlar aqliy faoliyat va moslashuvchan xatti-harakatlardagi cheklovlar bilan tavsiflangan bir qator sharoitlarni o'z ichiga oladi. Ushbu cheklovlar rivojlanish davrida namoyon bo'ladi va bolaning o'rganish, muloqot qilish va kundalik vazifalarni bajarish qobiliyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Intellektual nuqsonlar aqlning yetishmasligidan dalolat bermaydi, balki xotira, muammolarni hal qilish va mavhum fikrlash kabi kognitiv jarayonlardagi buzilishlarni aks ettiradi.

Ushbu qiyinchiliklarga qaramay, aqliy zaif bolalar e'tirof va qo'llab-quvvatlashga loyiq noyob kuchli va qobiliyatlarga ega. Tegishli aralashuvlar va turar joylar bilan ular o'zlarining ijtimoiy rivojlanishi va jamiyatga integratsiyalashuvida sezilarli yutuqlarga erishishlari mumkin. Aqliy nuqsonlari bo'lgan bolalarning turli xil ehtiyojlari va tajribalarini tushunish ularni rivojlanish uchun zarur yordam va resurslar bilan ta'minlash uchun juda muhimdir. Inklyuziv va qo'llab-quvvatlovchi muhitni yaratish orqali biz bu bolalarga o'zlarining to'liq potentsialini ro'yobga chiqarishlari va to'laqonli hayot kechirishlari uchun imkoniyat berishimiz mumkin.

Ijtimoiylashtirishning ahamiyati: Ijtimoiylashuv inson rivojlanishining asosiy jihati bo'lib, shaxsning o'ziga xosligini, munosabatlarini va umumiy farovonligini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bolalar uchun sotsializatsiya hayotning boshida boshlanadi va bolalik va o'smirlilik davrida ularning o'sishi va rivojlanishida muhim omil bo'lib qoladi. U bolalarning ijtimoiy normalar, qadriyatlar va xatti-harakatlarni o'rganish jarayonini, shuningdek, turli xil ijtimoiy sharoitlarda boshqalar bilan qanday samarali munosabatda bo'lishni o'z ichiga oladi. Aqliy nuqsonlari bo'lgan bolalar uchun sotsializatsiya alohida ahamiyatga ega, chunki bu ularning hissiy, kognitiv va ijtimoiy rivojlanishiga o'ziga xos tarzda yordam beradi. Ijtimoiy o'zaro munosabatlarda qo'shimcha qiyinchiliklarga duch kelganiga qaramay, bu bolalar tengdoshlari bilan muloqot qilish, munosabatlarni shakllantirish va ijtimoiy faoliyatda ishtirok etish imkoniyatlaridan katta foyda oladi.

Aqli zaif bolalar uchun ijtimoiylashuvning asosiy afzalliklaridan biri bu muhim ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishdir. Tengdoshlar va kattalar bilan muloqot qilish orqali ular qanday qilib samarali muloqot qilishni, o'z fikrlari va his-tuyg'ularini baham ko'rishni va ijtimoiy signallarni tushunishni o'rganadilar. Ushbu ko'nikmalar mazmunli munosabatlar o'rnatish, boshqalar bilan hamkorlik qilish va hayot davomida

ijtimoiy vaziyatlarni boshqarish uchun juda muhimdir. Bundan tashqari, sotsializatsiya aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarda hissiy farovonlik va o'zini o'zi hurmat qilishiga yordam beradi. Ijobiy ijtimoiy o'zaro ta'sirlar ularga tegishlilik, qabul qilish va tasdiqlash hissi bilan ta'minlaydi, bu esa ijobiy o'zini o'zi imidjini va qobiliyatlariga ishonchni rivojlantirish uchun zarurdir. Ijtimoiy faoliyat bilan shug'ullanish va do'stlik aloqalarini o'rnatish orqali bu bolalar quvonch, kulish va boshqalar bilan aloqa hissini boshdan kechirishlari mumkin, bu ularning umumiy hayot sifatini oshiradi.

Ijtimoiylashtirish, shuningdek, aqliy zaifligi bo'lgan bolalarning kognitiv rivojlanishi va o'rganishini rag'batlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ijtimoiy o'zaro ta'sirlar orqali ular muammolarni hal qilish, istiqbolni tanlash va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini mashq qilish imkoniyatiga ega. Tengdoshlar bilan hamkorlikdagi faoliyat ularning qiziqishini, ijodkorligini va o'rganishga bo'lgan motivatsiyasini rag'batlantirishi mumkin, bu esa akademik samaradorlikni va kognitiv natijalarni yaxshilashga olib keladi. Bundan tashqari, sotsializatsiya aqliy nuqsonlari bo'lgan bolalarni o'z jamoalariga va umuman jamiyatga integratsiyalashuviga yordam beradi. Ijtimoiy tadbirlarda ishtirok etib, ular o'z tengdoshlari guruhlarini, maktablari va mahallalarining faol a'zolariga aylanadilar, yanada inklyuziv va rang-barang jamiyatga hissa qo'shadilar. Inklyuziv ijtimoiy muhit nafaqat aqliy nuqsonlari bo'lgan bolalarga foyda keltiradi, balki ularning tengdoshlari va keng jamoatchilik orasida qabul qilish, hamdardlik va tushunishni rivojlantirishga yordam beradi.

Ijtimoiylashtirish muammolari: Aqliy nuqsonlari bo'lgan bolalar ijtimoiylashuvga kelganda juda ko'p qiyinchiliklarga duch kelishadi. Bu qiyinchiliklar ko'pincha muloqotdagi qiyinchiliklar, ijtimoiy belgilarni tushunish va mazmunli munosabatlarni shakllantirishdan kelib chiqadi. Bundan tashqari, ijtimoiy stigma va intellektual nogironlik haqidagi noto'g'ri tushunchalar bu muammolarni yanada kuchaytirib, ijtimoiy chetlanish va izolyatsiyaga olib kelishi mumkin. Aqli zaif bolalar uchun ijtimoiylashuvning asosiy muammolaridan biri bu muloqotdir. Ushbu populyatsiyadagi ko'plab bolalar ifodali va qabul qiluvchi til qobiliyatlari bilan kurashadilar, bu ularga tengdoshlari bilan suhbatni boshlash va davom ettirishni qiyinlashtiradi. Natijada, ular o'zlarini ijtimoiy muhitda tashlab ketilgan yoki noto'g'ri tushunib, aloqa o'rnatish va do'stlik o'rnatish qobiliyatiga xalaqit berishi mumkin. Ijtimoiy belgilar va me'yorlarni tushunish aqliy zaifligi bo'lgan bolalar uchun yana bir muhim muammodir. Ular yuz ifodalari, tana tili va ovoz ohangi kabi og'zaki bo'lmagan belgilarni talqin qilishda qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin, bu ularga ijtimoiy vaziyatlarni tushunish va to'g'ri javob berishni qiyinlashtiradi. Bu tushunmovchiliklarga, ijtimoiy soxtalikka va umidsizlik yoki xijolatga olib kelishi mumkin.

Bundan tashqari, ijtimoiy stigma va noto'g'ri qarashlar tufayli aqliy zaifligi bo'lgan bolalar uchun mazmunli munosabatlarni shakllantirish qo'rqinchli bo'lishi

mumkin. Ular o'zlarining farqlarini tushunmaydigan yoki empatiyaga ega bo'lmagan tengdoshlari tomonidan rad etilishi yoki haqoratlanishiga duch kelishi mumkin, bu ularni ijtimoiy doiralar va faoliyatdan yanada uzoqlashtiradi. Natijada, aqliy zaifligi bo'lgan ko'plab bolalarda yolg'izlik, o'zini past baholash va ruhiy tushkunlik hissi paydo bo'ladi, bu ularning aqliy va hissiy holatiga uzoq muddatli ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Ijtimoiylashuvni osonlashtirish strategiyalari: Ushbu qiyinchiliklarga qaramay, aqliy zaifligi bo'lgan bolalarning ijtimoiylashuvini osonlashtirishga yordam beradigan turli strategiyalar va tadbirlar mavjud:

1. Ijtimoiy ko'nikmalarni o'rgatish: Suhbatni boshlash, ko'z bilan aloqa o'rnatish va navbatma-navbat almashish kabi ijtimoiy ko'nikmalar bo'yicha maqsadli yo'riqnoma va amaliyotni ta'minlash intellektual nogiron bolalarning ijtimoiy o'zaro munosabatlarini yaxshilashga yordam beradi.

2. Tengdoshlar bilan maslahatlashish dasturlari: Aqliy nuqsonlari bo'lgan bolalarni murabbiy va namuna bo'lib xizmat qiladigan odatda rivojlanayotgan tengdoshlari bilan bog'lash qimmatli ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirishni ta'minlaydi.

3. Strukturaviy ijtimoiy faoliyat: Guruh o'yinlari, badiiy loyihalar yoki sayohatlar kabi tizimli ijtimoiy tadbirlarni tashkil qilish aqliy zaifligi bo'lgan bolalar uchun qo'llab-quvvatlovchi va inklyuziv muhitda tengdoshlari bilan muloqot qilish imkoniyatini yaratishi mumkin.

4. Ijobiy mustahkamlash: Ijobiy ijtimoiy xulq-atvor uchun maqtoov, rag'batlantirish va mukofotlarni taklif qilish kerakli ijtimoiy ko'nikmalarni mustahkamlashga yordam beradi va bolalarning ijtimoiy muhitga bo'lgan ishonchini oshiradi.

5. Individual qo'llab-quvvatlash: Har bir bolaning o'ziga xos kuchli tomonlari va ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda individual qo'llab-quvvatlash va turar joy bilan ta'minlash muayyan sotsializatsiya muammolarini hal qilishga yordam beradi va ijtimoiy o'zaro munosabatlarda muvaffaqiyatga yordam beradi.

Inklyuziv muhit yaratish: Inklyuziv muhitni yaratish aqliy nuqsonlari bo'lgan bolalarning ijtimoiylashuvi va inklyuziyasini rag'batlantirish uchun muhim ahamiyatga ega. Inklyuzivlikni rivojlantirishning ba'zi usullari:

1. Qabul qilish va tushunishni rag'batlantirish: Tengdoshlar, o'qituvchilar va jamiyat a'zolarini aqliy nuqsonlar haqida o'rgatish nogiron bolalarni qabul qilish, hamdardlik va tushunishni rivojlantirishga yordam beradi.

2. Tengdoshlar bilan muloqotni rag'batlantirish: nogiron va nogiron bolalar o'rtasida tengdoshlar bilan muloqot va do'stlikni rag'batlantirish tegishlilik tuyg'usini rivojlantirishi va ijtimoiy to'siqlarni kamaytirishi mumkin.

3. Foydalanish mumkin bo'lgan muhitni ta'minlash: jismoniy muhit va

mashg'ulotlar nogiron bolalar uchun ochiq va mos bo'lishini ta'minlash ularning ijtimoiy tadbirlarda ishtirok etishini osonlashtirishi mumkin.

4. Inklyuzivlik madaniyatini rivojlantirish: Maktablar, jamoalar va tashkilotlarda inklyuzivlik va xilma-xillik madaniyatini rivojlantirish aqliy nuqsonlari bo'lgan bolalar va ularning oilalari uchun qo'llab-quvvatlovchi va mehmondo'st muhit yaratishi mumkin.

Ushbu strategiyalarni amalga oshirish va inklyuziv muhitni targ'ib qilish orqali biz intellektual nogironligi bo'lgan bolalarga sotsializatsiya qiyinchiliklarini yengib o'tishga, mazmunli munosabatlar o'rnatishga va turli xil ijtimoiy sharoitlarda rivojlanishga yordam bera olamiz.

Ota-onalar va tarbiyachilarning roli: Ota-onalar va tarbiyachilar aqliy zaifligi bo'lgan bolalarning ijtimoiylashuvini qo'llab-quvvatlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ular ko'pincha asosiy himoyachilar, o'qituvchilar va o'z farzandlariga hissiy yordam ko'rsatuvchi provayderlar bo'lib, ularning ishtiroki ijobiy ijtimoiy rivojlanishni rag'batlantirishda muhim ahamiyatga ega. Ota-onalar va tarbiyachilar aqliy zaifligi bo'lgan bolalarni ijtimoiylashtirishga yordam beradigan ba'zi asosiy usullar:

1. ****Emosional qo'llab-quvvatlash:**** Ota-onalar va g'amxo'rlik qiluvchilar o'z farzandlariga ijtimoiy qiyinchiliklarni yengib o'tishda va chidamlilikni oshirishda yordam berib, ularga hissiy yordam va dalda berishlari mumkin.

2. ****Ijtimoiy xulq-atvor namunasi:**** Empatiya, muloqot va hamkorlik kabi ijobiy ijtimoiy xatti-harakatlarni modellashtirish orqali ota-onalar va tarbiyachilar o'z farzandlariga o'rnak bo'lishlari mumkin.

3. ****Ijtimoiy imkoniyatlarga ko'maklashish:**** Ota-onalar va tarbiyachilar o'z farzandlariga tengdoshlari bilan muloqotda bo'lishlari va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishlari mumkin bo'lgan o'yinlar, darsdan tashqari tadbirlar va jamoat tadbirlari kabi ijtimoiy faoliyat bilan shug'ullanishlari uchun imkoniyatlar yaratishi mumkin.

4. ****Inklyuzivlikni targ'ib qilish:**** Ota-onalar va tarbiyachilar o'z farzandlarining rivojlanishi uchun zarur bo'lgan resurslar va qo'llab-quvvatlashga ega bo'lishlarini ta'minlab, maktablar, jamoat dasturlari va ijtimoiy tadbirlarga jalb etilishini himoya qilishlari mumkin.

5. ****Mutaxassislar bilan hamkorlik qiling:**** Ota-onalar va tarbiyachilar farzandlarining ijtimoiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun individual rejalar va strategiyalarni ishlab chiqish uchun o'qituvchilar, terapevtlar va boshqa mutaxassislar bilan hamkorlik qilishlari mumkin.

Umuman olganda, ijobiy ijtimoiy natijalarni qo'llab-quvvatlash va ularning umumiy hayot sifatini oshirish uchun aqliy nuqsonlari bo'lgan bolalarning ijtimoiylashuvini qo'llab-quvvatlashda ota-onalar va tarbiyachilarning roli juda muhimdir.

Mutaxassislar bilan hamkorlik: Mutaxassislar bilan hamkorlik aqliy nuqsonlari bo'lgan bolalarning ijtimoiylashuv ehtiyojlarini har tomonlama hal qilish uchun juda muhimdir. O'qituvchilar, terapevtlar, tibbiyot xodimlari va boshqa mutaxassislarni o'z ichiga olgan multidisipliner yondashuv bolalarning ijtimoiy muvaffaqiyatga erishishlari uchun zarur bo'lgan yordam va tadbirlarni olishlarini ta'minlashga yordam beradi. Mutaxassislar bilan hamkorlik aqliy zaif bolalarga qanday foyda keltirishi mumkin:

1. ****Baholash va rejalashtirish:**** Mutaxassislar bolalarning kuchli tomonlarini, ehtiyojlarini va ijtimoiylashuvdagi o'sish sohalarini aniqlash uchun baholash o'tkazishlari mumkin. Ushbu baholashlar asosida ular har bir bolaning o'ziga xos ehtiyojlariga moslashtirilgan individual rejalar va tadbirlarni ishlab chiqishlari mumkin.

2. ****Ko'nikmalarni rivojlantirish:**** Mutaxassislar bolalarga muloqot qilish, muammolarni hal qilish va hissiy tartibga solish kabi ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam berish uchun maqsadli aralashuvlar va davolash usullarini taqdim etishlari mumkin.

3. ****Inklyuziv ta'lim:**** O'qituvchilar va maktab xodimlari inklyuziv ta'lim muhitini yaratishi mumkin, bunda aqliy nuqsonlari bo'lgan bolalar o'z tengdoshlari bilan muloqot qilish, guruh faoliyatida ishtirok etish va qo'llab-quvvatlovchi sharoitda ijtimoiy ko'nikmalarni o'rganish imkoniyatiga ega.

4. ****Oila yordami:**** Mutaxassislar ota-onalar va tarbiyachilarga yordam va yo'l-yo'riq ko'rsatishi, bolalarining ijtimoiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun resurslar, strategiyalar va rag'batlantirishni taklif qilishi mumkin.

5. ****Taraqqiyotni monitoring qilish:**** Mutaxassislar vaqt o'tishi bilan bolalarning ijtimoiylashuvdagi taraqqiyotini kuzatishi, paydo bo'lgan ehtiyoj va muammolarni hal qilish uchun kerak bo'lganda aralashuvlar va yordamlarni o'zgartirishi mumkin.

Turli fanlar bo'yicha mutaxassislar bilan hamkorlik qilish orqali ota-onalar, tarbiyachilar va o'qituvchilar aqliy nogironligi bo'lgan bolalarning ijtimoiylashuv ehtiyojlari uchun har tomonlama qo'llab-quvvatlanishini ta'minlashi mumkin, bu esa natijalarni yaxshilash va hayot sifatini oshirishga olib keladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, sotsializatsiya barcha bolalarning, shu jumladan aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning har tomonlama rivojlanishi uchun zarurdir. Ijtimoiy o'zaro ta'sir, qo'llab-quvvatlash va inklyuziya uchun imkoniyatlarni taqdim etish orqali biz bu bolalarga muhim ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish, ularning hissiy farovonligini oshirish va ularning to'liq salohiyatiga erishish imkoniyatini berishimiz mumkin. Ijtimoiylashtirish dasturlari va tashabbuslariga

sarmoya kiritish intellektual nogiron bolalar uchun nafaqat foydali, balki hamma uchun adolatli va mehr-oqibatli jamiyatni yaratishga yordam beradi.

Aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni ijtimoiylashtirish murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, turli manfaatdor tomonlar, jumladan, ota-onalar, tarbiyachilar, o'qituvchilar, terapevtlar va jamiyat a'zolarining yordamini talab qiladi. Noyob qiyinchiliklarga duch kelganiga qaramay, aqliy nuqsonlari bo'lgan bolalar to'g'ri qo'llab-quvvatlash va aralashuvlar bilan mazmunli munosabatlarni rivojlantirish, ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish va o'z jamoalariga hissa qo'shish imkoniyatiga ega. Ijtimoiylashtirish va inklyuziv muhitni qo'llab-quvvatlashning muhimligini tan olgan holda, biz aqliy nuqsonlari bo'lgan bolalarga ijtimoiy, hissiy va akademik rivojlanish uchun imkoniyat berishimiz mumkin. Mutaxassislar bilan hamkorlik qilish va inklyuzivlikni targ'ib qilish orqali biz bu bolalarga o'zlarining to'liq potentsialini ro'yobga chiqarish va to'laqonli hayot kechirishlariga yordam beradigan qo'llab-quvvatlovchi tarmoqlar va imkoniyatlar yaratishimiz mumkin.

Oxir oqibat, aqliy nuqsonlari bo'lgan bolalarning ijtimoiylashuvini rag'batlantirish nafaqat tenglik va inklyuzivlik masalasi, balki barcha insonlar qadrlanadigan, hurmat qilinadigan va ijtimoiy integratsiya va ijtimoiy integratsiya yo'lida qo'llab-quvvatlanadigan rahm-shafqatli va inklyuziv jamiyatni yaratishga sodiqligimizni aks ettiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Гаврилушкина О.П., Соколова Н.Д. Воспитание и обучение умственно отсталых дошкольников: Кн. для воспитателя. - М., 2005.
2. Зиновьева М.В., Никифорова Г.В. Специфика деятельности педагога-психолога в условиях введения ФГОС // Справочник педагога-психолога. Школа. - №4. – 2012 г.
3. Кулагина И.Ю. Возрастная психология (Развитие ребенка от рождения до 17 лет): учебное пособие. М.: Изд-во РОУ, 2006.
4. Рубцов В.В. Ключевая роль в обновленной системе образования //Школьный психолог. - № 1. – 2010г.
5. Шипицына Л. М. Развитие навыков общения у детей с тяжелой и умеренной умственной отсталостью. Спб, «Союз», 2014.